

Приказ књиге *Мала историја српског позоришта XII-XXI век аутора Пејра Марјановића*

У свакој озбиљног позоришној култури, писање историје позоришта представља неопходно резимирање и ревалоризацију. Историје позоришта капиталне су већ по себи, по својим циљевима и обиму. Оне су прилика за читавање мишљења и вредности једне епохе у културну традицију, као и за промишљање те традиције. Утолико аутори оваквих књига носе огромно додатно бреме одговорности, свесни да њихово дело постаје међаш епоха, а често и призма кроз коју ће потоње генерације тумачити време у којем смо.

Иако је, наизглед, историја већ свршена ствар, однос према историји остаје динамичан, па је, тако, „прича о историји” такође и „историја за себе”. За писање овакве књиге неопходна су два ретка квалитета: огромно и поуздано знање, али изнад свега – став! Управо је *став* оно што одваја добре од лоших историја позоришта и оно што краси књигу Петра Марјановића. Став, пре свега, подразумева систем вредности, који код Марјановића није само естетске, већ рекао бих, превасходно етичке природе. У том смислу, ова је књига старовремска, ослоњена на принципијелност једног Богдана Поповића, или Јована Скерлића. С друге стране, ово је књига новог миленијума, која ревидира предрасуде, слободно говори о табу-темама (поглавље о дубровачкој драми), али је, иако оријентисана ка националној култури, у сваком тренутку, коректна и објективна када су у питању дугови српског позоришта према суседним културама.

Оно што фасцинира јесте лакоћа и елеганција с којом Марјановић броди кроз историју позоришта, па тиме и политике, неодвојиве од сваке историје, управо захваљући личној етичкој супериорности, која се види већ из духовитог наслова са придевом „мала”.

Ова књига не долази у прави час, већ, чини ми се, у последњи час, а свакако из пера најпозванијег да такву историју напише. Селекција материјала пролази из ауторовог система вредности; код Марјановића је та селекција установљена на неприкосновеном знању, научном поштењу и изнад свега научној страсти. Књига се може поделити на две основне целине: „позориште од 13. века до другог светског рата” и „савремено позориште”.

Првим делом, Марјановић уводи ред и логику у историју српског позоришта, разбацану по небројеним изворима и, томе захваљујући, у прилици смо да историју нашег театра по први пут посматрамо као узрочно-последични систем. Просто је немогуће у довољној мери нагласити значај систематизације грађе у историји неке културе. То је, наравно, посао, који су давно покушавали Светислав Шумаревић и недавно Бранислав Стојковић, али је код првог остала проблематична поузданост информација, а код другог непостојање селекције и система.

За разлику од стандардних историја позоришта које се углавном баве навођењем датума значајних представа и историјом драме, Марјановић се, први код нас, систематски бави историјом режије и глуме. Тако смо у прилици да разумемо целину развоја позоришта која се одиграва и независно од развоја драме, те да, из истог извора, доведемо у везу историјски тренутак, укупан политички контекст, структуру позоришта и публике са режијом и глумом.

Други део књиге, онај који се бави савременим позориштем, већ обимом сведочи да је био у фокусу ауторове пажње. Период након Другог светског рата је, више него иједан други, био подложен митологизацији и апокрифном тумачењу. Марјановић, иако са врло израженим личним ставом, зачињеним финим цинизмом, ствара темеље домаће социологије позоришта. Тужно је признати да је за овакав поглед на позориште и даље потребна храброст. По први пут се, без тактичких скретања и прећуткивања, без непотребне нежности, приближавамо истини о југословенском и српском послератном позоришту. Та истина, како Марјановић показује, лежи у тајни челичног загрљаја политике у коме се позориште све ове године налази и у коме се није налазило потпуно против своје воље. Изузетно су драгоцене стране којима Марјановић демистификује „слободарски дух” позоришта и приводи нас, пазећи да нам се не смучи, корак по корак, истини о зависности позоришта од политике, и, штавише, константној жељи позоришта да служи политици. Ипак, Марјановић не користи полемички тон, нити има потребу за осудом; напротив, он мудро препушта читаоцу да се определи.

Колико је ова „мала” историја велика по захвату нека посведоче и чињенице да се Марјановић у овом одељку не бави само креативним ствараоцима позоришта, већ и критиком, театрологијом, образовањем, начином и моделима функционисања позоришта, стварајући по први пут код нас, потпуну слику о послератном југословенском и српском театру. Такође, Марјановић избегава академску надобудност која би искључила и све алтернативне облике позоришта; напротив, врло исцрпно Марјановић пише о свим не-драмским позоришним експериментима, њиховом односу према етаблираном позоришту.

Књига која је пред нама несумњиво представља једну од најважнијих, а свакако најпотребнију књигу српске театрологије. Можда није пријатно рећи да је књига писана озбиљније него што је стварано позориште. Ова „мала историја” ће у будућности представљати тај неопходни „комад сигурног копна у мору непоузданости”, ту тако неопходну тачку ослоња за историју сваке културе. Будуће генерације ће тако моћи да се сложе или не са ставовима професора Марјановића, али, што је при том и најважније, ова књига ће деценијама бити „под мишком” наших студената, наших стваралаца позоришта, наших љубитеља позоришта.

Најзад, захваљујући професору Марјановићу, можемо јасније да сагледамо где се налазимо у садашњем тренутку, што уједно подразумева и неопходност сагледавања даљег правца нашег кретања и деловања.

Nebojša Romčević
**REVIEW ON “THE SHORT HISTORY OF SERBIAN THEATRE
13th-21th CENTURY”, by PETAR MARJANOVIĆ**